

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

Sloboda medija i pravo na slobodu izražavanja, kroz pravo na javno informisanje, uređeni su, pre svega, Zakonom o javnom informisanju. Ovim zakonom se garantuje sloboda izražavanja, zabranjuje njeno ograničavanje, bilo kakav pritisak ili uticaj na medije. U posmatranom periodu, zabeležene su različite povrede slobode izražavanja, a ovde su izdvojene one karakteristične. Zabeležen je manji broj pretnji medijima i novinarima, ali je prva polovina meseca obeležena nezapamćenom kampanjom koju je dnevni list *Kurir* vodio protiv medijske kuće *B92*.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Beograd, 1.7.2009 – Dnevni list *Kurir* optužio je *RTV B92* da priprema naručenu televizijsku emisiju, koja treba da posluži kao medijska priprema za hapšenje osnivača *Kurira*, Radisava - Raje Rodića. Po *Kuriru*, osnov za emisiju čine "montirane prijave i slučajevi koje je protiv *Kurira* i Rodića pokrenuo ministar za ekonomiju i regionalni razvoj Mlađan Dinkić", a *B92* će emisiju pripremiti i emitovati da bi vratila dug ministru za omogućen povoljan kredit. *Kurir* je optužio Dinkića i da dostavlja *B92* kopije dokumenata koje su poreski policajci odneli iz *Kurira*, uz komentar da, budući da Poreska uprava u tim dokumentima nije našla ništa protivzakonito, iste sada *B92* koristi za medijski linč.

1.2. Beograd, 2.7.2009 – Dnevni list *Kurir* optužio je *RTV B92* da gubitak u poslovanju od oko 8,5 miliona evra u protekle četiri godine, pokriva milionskim iznosima koje su im proteklih godina uplaćivala državna preduzeća i domaći tajkuni, kao i donacijama iz inostranstva. *Kurir* je za favorizovanje *B92* optužio potpredsednika Vlade, Mlađana Dinkića, predsednika Upravnog odbora Fonda za razvoj Srbije koji je *B92* odobrio kredit od 42 miliona dinara.

1.3. Novi Sad, 3.7.2009 - Lider LSV-a i narodni poslanik Nenad Čanak najavio je tužbe protiv medija koji izveštavaju o njegovom sporu s bivšom suprugom oko starateljstva nad zajedničkim sinom. Mediji su preneli da je Čanak iskoristio politički uticaj na kadrove iz svoje stranke u Centru za socijalni rad kako bi izdejstvovao da do okončanja spora dete bude povereno njemu, a zbog navodno smanjene sposobnosti majke usled trudnoće.

1.4. Beograd, 3.7.2009 – Dnevni list *Kurir*, optužio je *TV B92* da je svoj prilog o vlasničkoj strukturi i firmama koje su povezane s *Kurikom* i Radisavom

Rodićem, napravio na osnovu privatnog dokumenta čiju kopiju je poreski policajac Branislav Vuković, bez naloga i odobrenja, odneo je iz redakcije *Kurira* prilikom vršenja kontrole. B92, po *Kuriru*, na ovaj način potpredsedniku Vlade Mladanu Dinkiću vraća uslugu učinjenu izdavanjem zgrade Narodne banke Srbije pod uslovima povoljnijim od tržišnih.

1.5. Beograd, 4.7.2009 – Dnevni list *Kurir*, pozivajući se na anonimni izvor, optužio je Ministarstvo ekonomije i potpredsednika Vlade, ministra Mladana Dinkića da mesečno plaćaju 183.000 evra *Televiziji B92*.

1.6. Beograd, 6.7.2009 – Dnevni list *Kurir*, objavio je da "vlasnici RTV B92 u panici pokušavaju da prodaju većinski paket akcija ove medijske kuće". Kupac, po anonimnom izvoru *Kurira* "iz vrha vlasti", nije nađen, "zbog velikih gubitaka RTV B92".

1.7. Beograd, 7.7.2009 – Dnevni list *Kurir* objavljuje da većinski paket akcija B92 pripada kompaniji američkog finansijskog tajkuna Džordža Soroša već punih šest godina, te da B92 tako krši Zakon o radiodifuziji, prema kojem strana fizička i pravna lica ne mogu imati više od 49 odsto učešća u kapitalu emitera.

1.8. Beograd, 9.7.2009 – Dnevni list *Kurir* objavljuje kako je "američki državljanin, tajkun i bivši taksista Slobodan Vučićević", navodno izbegao da plati porez na kapitalnu dobit ostvarenu uvećanjem vrednosti kapitala B92 nakon što je njegova kompanija učestvovala u dokapitalizaciji te medijske kuće 2006. godine. *Kurir* takođe piše da je dokumentaciju do koje je došao dostavio poreskoj policiji.

1.9. Beograd, 13.7.2009 – *Glas Javnosti* piše kako poreska policija šikanira redakcije *Kurira*, *Glasa javnosti* i firme povezane sa ovim listovima, zahtevajući, mimo propisa, dostavljanje dokumentacije koja se odnosi na poslovanje u 1990. godini, a za koju dokumentaciju, pokretač *Kurira* i *Glasa javnosti*, Radisav Rodić tvrdi da su je oduzeli službenici Državne bezbednosti, Poreske uprave i Trgovinskog suda u Beogradu, još pre oktobarskih promena 2000. godine.

1.10. Beograd, 15.7.2009 - Desničarsko udruženje građana „Naši“ iz Arandjelovca izlepilo je u nekoliko gradova plakate na kojima se nalaze slike osoba „najomraženijih“ u Srbiji, zbog navodne „srbofobije“, kao i logo *Televizije B92* ispod koga je napisano „najomraženiji u Srbiji, bez konkurencije“. Državni sekretar u Ministarstvu za ljudska i manjinska prava Marko Karadžić, ocenio je

da se na ovaj način prave liste za odstrel, kao i da će autori plakata zbog ugrožavanja sigurnosti više ljudi odgovarati pred zakonom.

1.11. Beograd, 19.7.2009 - Dnevni list *Kurir* objavljuje kako Marija Nenić, autorka emisije "Patrola" koja se emituje na *Televiziji B92*, navodno zida kuću bez građevinske dozvole i na tuđem zemljištu. *Kurir* novinarku dovodi u vezu i sa nestankom "pod nerazjašnjenim okolnostima" navodnog pravog vlasnika zemljišta, Milorada Dimića. *B92* je protestovao povodom neobjavljivanja odgovora Marije Neniću u *Kuriru*, te ukazao da je tekst o navodnom zidanju kuće bez dozvole, samo zloupotrebljen zarad objavljivanja kućne adrese i podataka o članovima porodice novinarkе čija emisija za temu ima aktuelne kriminalne događaje, čime je ozbiljno ugrožena njihova bezbednost.

1.12. Novi Sad, 22.7.2009 - Trojicu sindikalnih aktivista "Dnevnik holdinga", Nikolu Bogićevića, Zorana Krstića i Čabu Turzu, privela je i zadržala više od 4 sata novosadska policija. Privođenjem sindikalnih aktivista prekinut je protest zaposlenih u "Dnevnik holdingu" koji su u štrajku zbog neisplaćenih zarada i nejasnog statusa preduzeća čija je privatizacija prekinuta pre tri godine. Jedan od privedenih aktivista izjavio je da će policija protiv njih podneti prekršajnu prijavu zbog ometanja saobraćaja i krivičnu prijavu zbog ometanja službenog lica u vršenju dužnosti. "Dnevnik holding" je državna kompanija čija zavisna preduzeća izdaju veći broj specijalizovanih časopisa. "Dnevnik holding" je i manjinski vlasnik „Dnevnik Vojvodina Press“-a, kompanije koja izdaje novosadski dnevni list „Dnevnik“, a čiji je većinski vlasnik nemački WAZ.

Ustavom Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", br. 98/2006) zajemčena je sloboda mišljenja i izražavanja, kao i sloboda da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje. Ustav dalje predviđa da se sloboda izražavanja može zakonom ograničiti, pod uslovom da je to neophodno radi zaštite prava i ugleda drugih, čuvanja autoriteta i nepristrasnosti suda i zaštite javnog zdravlja, morala demokratskog društva i nacionalne bezbednosti Republike Srbije. Zakonom o javnom informisanju ("Službeni glasnik RS", br. 43/2003, 61/2005), dalje je predviđeno da niko ne sme, ni na posredan način, ograničavati slobodu javnog informisanja, ni jednim načinom podesnim da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Zakon posebno predviđa da niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla.

Zakon predviđa i da su nosiocima državnih i političkih funkcija ograničena prava na zaštitu privatnosti, ako je informacija važna za javnost, s obzirom na činjenicu da lice na koje se odnosi informacija vrši određenu funkciju. Prema navodima medija, početkom meseca zabeležen je slučaj u kome je lider jedne od stranaka vladajuće koalicije i narodni poslanik Nenad Čanak, pokušao da najavama tužbi protiv medija, osujeti objavljivanje tekstova koji su za temu imali njegovo korišćenje političkog uticaja na stranačke kadrove u Centru za socijalni rad, u sporu s bivšom suprugom oko starateljstva nad zajedničkim sinom (vidi pod 1.3.)

Ono što je posebno obeležilo posmatrani period jeste nastavak kampanje protiv B92 vođen, pre svega od strane dnevnih listova Kurir i Glas javnosti. B92 je u svom informativnom programu objavio prilog o tome da je veći broj kompanija povezanih sa osnivačem Kurira, Radisavom - Rajom Rodićem, duže od godinu dana u blokadi i da zbog toga, lica koja imaju pravosnažne sudske presude za naknadu štete protiv Kurira ne mogu da se naplate. B92 je ukazao da je nejasno na koji način, list koji je toliko dugo nelikvidan i dalje izlazi, plaća papir, štampu, novinare i saradnike, kao i gde završava novac od prodaje lista i oglasa koji se u njemu objavljuju. Nakon toga, usledila je lavina tekstova, pre svega u Kuriru, često i međusobno kontradiktornih, usmerenih protiv B92. Kurir je pisao da je B92 u ozbiljnim dugovima, da vlasnici neuspešno pokušavaju da prodaju tu kompaniju, da B92 objavljuje priloge naručene od strane potpredsednika Vlade Mladana Dinkića, da je B92 favorizovan od strane državnih preduzeća pri naručivanju medijskih kampanja, da od države dobija u zakup poslovni prostor po ceni nižoj od tržišne, da zbog većinskog stranog vlasništva krši odredbe Zakona o radiodifuziji, pri čemu su objavljivani netačni podaci o vlasničkoj strukturi, odnosno kao vlasnici navođena lica koja u vlasništvu uopšte ne učestvuju (npr. Džordž Soroš). (vidi pod 1.1, 1.2, 1.4, 1.5, 1.7)

Sa generalnih napada na B92, Kurir je prešao i na lične napade na pojedine akcionare i novinare. Tako je Slobodan Vučićević, čija kompanija NCA Media poseduje akcije B92, optužen da je izbegao da plati poreze u vezi sa svojim vlasničkim učešćem u B92. Kurir je takođe objavio tekst o Mariji Nenić, autorki emisije "Patrola", svojevrstne crne hronike, da zida kuću bez građevinske dozvole i na zemljištu čoveka koji je nestao "pod nerazjašnjenim okolnostima". U tekstu se objavljuje ne samo kućna adresa ove novinarke, već i za sam tekst potpuno nebitan podatak o tome, da na toj adresi živi sa detetom. (vidi pod 1.8, i 1.11.)

U važećem Kodeksu ponašanja emitera, Republička radiodifuzna agencija (RRA) je propisala da je za elektronske medije vođenje dugotrajnih ili ponavljanih kampanja bez

relevantnih novih podataka koji bi opravdali produženo ili ponovljeno izveštavanje, zabranjeno, i da može poslužiti kao osnov za izricanje različitih mera, među kojima je i oduzimanje dozvole za emitovanje. Štampani mediji u Srbiji, međutim, nemaju odgovarajuće samoregulatorno telo koje bi u ovakvim slučajevima reagovalo.

2. Sudski postupci

2.1. Požarevac, 3.7.2009 - Republički poslanik DSS-a Dragan Šormaz, platio je udovici pokojnog novinara Mileta Veljkovića, 420.000 dinara, na ime naknade nematerijalne štete i troškova postupka, po presudi Okružnog suda u Požarevcu. Pokojni Veljković je u julu prošle godine poginuo u saobraćajnoj nesreći. Šormaz je u spornom tekstu objavljenom u nedeljnim novinama „Smederevska sedmica“ 2003. godine, optužio novinara da je izmislio da je bio ošamaren i izbačen sa sednice lokalnog DSS-a, sa koje je želeo da izveštava.

2.2. Novi Sad, 10.7.2009 - Novinarka Milijana Baletić vraćena je sudskom presudom na posao u *Radio-televiziju Vojvodine* (RTV). Baletićeva je ostala zapamćena kao perjanica nacionalno ostrašćenog novinarstva na državnoj televiziji u vreme Miloševićevog režima. Nezavisno društvo novinara Vojvodine izrazilo je „zaprepašćenje“ zbog odluke suda da se Baletićeva vrati na posao.

2.3. Beograd, 15.7.2009. – Izdavač dnevnog lista *Politika*, „Politika novine i magazini“, Milan Mišić, glavni i odgovorni urednik lista i Rade Stanković, novinar, obavezani su presudom Okružnog suda u Beogradu da Julijani Nedeljković iz Male Ivanče, na ime naknade nematerijalne štete, solidarno isplate iznos od 100.000 dinara sa pripadajućom zakonskom zateznom kamatom. Okružni sud je takođe naložio da *Politika* objavi presudu, što je ovaj list i učinio. Sud je našao da je *Politika* povredila čast i ugled Julijane Nedeljković u tekstu koji se bavio sporom koji ona, nakon što su joj preminuli i bivši suprug i sin, oko porodične imovine vodi sa svojom snahom.

2.4. Beograd, 15.7.2009. - Prvi Opštinski sud u Beogradu doneo je prvostepenu presudu u predmetu po tužbi potpredsednika Vlade, Mlađana Dinkića, kojom je izdavača *Kurira* i odgovornog urednika Rada Jerinića, obavezao da Dinkiću nakanade nematerijalnu štetu u iznosu od milion dinara. Potpredsednik Vlade je tužbu podneo zbog tekstova objavljenih 15. i 16. oktobra 2008. godine, pod naslovima „Ko laže, taj i krade: Opet slagao" i „Pale maske". Rade Jerinić izjavio je da se *Kurir* već žalio na ovu presudu.

2.5. Beograd, 21.7.2009. - Vrhovni sud Srbije preinačio je presudu Okružnog suda u Beogradu kojom je odgovorni urednik *TV B92* Veran Matić, pod pretnjom novčanog kažnjavanja, obavezan da objavi odgovor neuropsihijataru i sudskog veštaka Marka Maksimovića iz Novog Sada, tako što je odbio Maksimovićev zahtev, kao neosnovan. Vrhovni sud našao je da Maksimovićev odgovor nije ispunjavao uslove za objavljivanje po Zakonu o javnom informisanju.

U posmatranom periodu, posebno su interesantne dve presude. Prva, kojom je Politika obavezana da objavi presudu Okružnog suda u Beogradu, po tužbi Julijane Nedeljković iz Male Ivanče. (vidi pod 2.3.) Srpskim Zakonom o obligacionim odnosima, predviđeno je da u slučaju povreda prava ličnosti sud može narediti i objavljivanje presude, ako se time može ostvariti svrha koja se postiže naknadom. Zakonom o javnom informisanju, predviđeno je da je odgovorni urednik glasila dužan da presudu kojom je izrečena obaveza naknade štete objavi bez ikakvog komentara i bez odlaganja. U praksi se presude izuzetno retko objavljuju, a gotovo nikada bez komentara. U tom smislu se primer Politike koja je ovu presudu objavila, može oceniti kao pozitivan. Ostaje međutim konstatacija da je veliko pitanje u kojoj meri objavljivanje samo izreke presude, bez ikakvih informacija o čemu se uz sporu zapravo radilo i na koji je način medij povredio prava tužioca, realno može predstavljati satisfakciju za tužioca, posebno u situaciji kada od spornog teksta do presuđenja prođu godine.

Druga, posebno značajna presuda je ona Vrhovnog suda Srbije, kojom je preinačena ranija presuda Okružnog suda u Beogradu u sporu za objavljivanje odgovora, koji je vodio neuropsihijatar i sudski veštak, Marko Maksimović iz Novog Sada, protiv TV B92, odnosno Verana Matića kao odgovornog urednika (vidi pod 2.5.) Naime, tri kratke Maksimovićeve izjave bile su objavljene u programu istraživačkog novinarstva "B92 istražuje – Lovci na imovinu" u septembru 2007. godine. Emisija se bavila slučajevima u kojima je starim, često senilnim licima, u sudskim postupcima oduzimana poslovna sposobnost, da bi zastupnici koje bi im sud postavio, nakon toga otuđivali njihovu imovinu, ostavljajući ih bez igde ičega. Maksimovićeve izjave u emisiji odnosile su se na slučajeve u kojima je on kao neuropsihijatar veštačio sposobnost staraca da se brinu o svojim interesima. Nakon emitovanja, Maksimović je podneo zahtev za objavljivanje odgovora. B92 nije objavio odgovor, procenjujući da postoji zakonski osnov za neobjavljivanje. Tokom sudskog postupka, Maksimović, suprotno Zakonu o javnom informisanju tri puta menja sadržaj inicijalnog odgovora čije objavljivanje zahteva. Okružni sud u Beogradu u aprilu 2009. godine, donosi presudu kojom nalaže tuženom

da objavi treću verziju odgovora, izmenjenog tokom postupka. B92 se žalio i u žalbi naveo da bi opstanak ovakve presude na pravnoj snazi, doveo do potpune pravne nesigurnosti. Naime, po Zakonu o javnom informisanju, u postupku koji se vodi radi objavljivanja odgovora, raspravlja se samo o tome, da li je u odnosu na konretan odgovor, postojala obaveza odgovornog urednika da isti objavi. Ukoliko bi sudovi dozvoljavali tužiocima da, nakon što su podneli tužbu zbog neobjavljivanja odgovora, sadržaj tog odgovora prepravljaju, u praksi bi dolazilo do situacija u kojima bi urednici gubili sporove i kada su svoju odluku o neobjavljivanju prvobitno datog odgovora, doneli u skladu sa zakonom. Vrhovni sud je uvažio ovakvu argumentaciju i presudio da B92 nije bio dužan da objavi Maksimovićev odgovor, s obzirom da taj odgovor nije ispunjavao uslove za objavljivanje po Zakonu o javnom informisanju. Ovakvom presudom je povećana pravna sigurnost, te potvrđeno pravo odgovornih urednika, da uslove za objavljivanje odgovora, cene u skladu sa važećim zakonom i u odnosu na konkretan tekst odgovora koji su dobili.